

Egy könyvtáros gondolatai társadalmi helyzetéről

A mai füledt délelőttön is bement, ahogy szokott. Lerakta táskáját, arrébb tette a napilapokat, bekapcsolta a számítógépet, halk zúgás, bejelentkezés, vár ... még mindig vár. Igen, kattint: „You’ve got new mail”. Újabb kattintás: Date: 1. Aug. 2001. From: Jägermé Fürtner Krisztina "kjager@judens.elte.hu" "Katalist@listserv.iif.hu" Subject: cikk méltatása. Nem mindig olvassa el a Katalist könyvtári levelezőlista e-mailjeit, de most így tesz: „Kedves Kozmáné Sike Emese, Szeretettel gratulálok Könyvtárosok a változás viharában: A könyvtárosshivatás változásai c. cikkedhez (szakirodalmi szemlédhez), ami a 3K júniusi számában jelent meg.” Sajnos nem olvasta a cikket, kicsit elgondolkodik, mi is legyen most. Előbb kikeresse a folyóiratot? De jól emlékszik? Igen. Idén már nem tudták megrendelni a 3K-t, mert néhány újságot le kellett mondani. Talán meg kéne kérni fénymásolatban. Újabb gondolat: inkább elolvassa az e-mailt, hisz róla van szó, a helyzetét pedig ismeri. *Jägermé Fürtner Krisztina a gratulációja után hat – a figyelmét megragadó – részletet emel ki a cikkből. Ír a szakma tekintélyének alacsony szintjéről más diplomás szakmákéhoz képest. Az anyagi és erkölcsi elismerés csökkenéséről. A könyvtárosok megbecsülésének és önmegbecsülésének hiányáról. A könyvtárosi munka ismeretlenségéről. Az egyre növekvő terhekről és az új kihívásoknak való megfelelésről. Arról, hogy veszítenek a státuszukból azok, akik a főiskola–egyetem elvégzése után könyvtárban helyezkednek el. És a könyvtárosok presztízs-, létrán” elfoglalt helyéről (alacsony).*

A gondolatok csak úgy kavarnak a fejében. Kopogás hangja zökkenti vissza a valóságba (a könyvtár még nincs nyitva). Egy férfi áll az ajtó előtt. Biztosítási ügynök, aki bizton reméli, hogy itt és most, ebben a kisvárosi könyvtárban fogja megkötni mai első üzletét. Könyvtárosunk némán az ajtón függő kis táblácskára mutat: „Ügynökök kíméljenek!”. Visszatérve még van ideje egy pillantást vetni az e-mail utolsó sorára: „Fenti jelenségek okozói részben mi magunk vagyunk: rossz a propagandánk”.

A hétvége elrepül, mint egy pillanat. Álmos hétfő reggelen két hozzászólás is érkezik a hősünket is érintő kérdésben. Date: 4. Aug. 2001. From: Mándy Gábor "atlanticbt@KIWWI.HU" "Katalist@listserv.iif.hu" Subject: a könyvtárosok társadalmi helyzetéről. „Néhány megjegyzés a könyvtárosok társadalmi helyzetéről, Jägermé cikk-méltatása nyomán. (Magát a cikket nem olvastam. Hogy miért nem az is része a problémának.)” Hú, még nem volt ideje megkérni a cikket – jut eszébe erről. Majd érdeklődéssel olvassa ily módon sorstársává vált távoli kollégája sorait. Mándy abban látja a könyvtáros szakma tekintélyadó erejének hiányát, hogy tudományos hátterük egyenlő a nullával. Szerinte igazából csak a könyvtár- és olvasásszociológia, valamint az osztályozási elmélet éri el a tudományosság elfogadha-

tó szintjét. A könyvtáros közvetítő szerepét emeli ki. Ezáltal kapcsolata az olvasókkal illékonyabb, mint egy tanáré, aki a tudást személyesen adja át. Az alacsony társadalmi presztízsnak a másik oka szerinte az, hogy a könyvtárosok személyiségében egyre kevesebb az értelmiségi kvalitás. A könyvtárosok egyre inkább betanított szellemi munkásokká válnak. Azt írja: „főnökeink is azt a beosztottat kedvelik, aki szó nélkül elvégzi a rá bízott feladatokat ... nem »újítgat«.” Ezen elgondolkodik. Milyen változások történtek az elmúlt években a könyvtárunkban? Igazából nem sok. Talán a külsőségekben. Kaptak két számítógépet. Már van internet! Egy pályázaton nyerték. A pályázatról is csak az utolsó pillanatban értesültek. Vajon lassan járnak a hírek vagy ők nem figyeltek? Ki tudja! A hozzáállás, az attitűd változott-e? Vagy másoljuk, ami van? Ami bevált? (vagy nem ...) Közben tovább olvas: „mi könyvtárosok eleve introvertáltabbak vagyunk ... a napi munka szürkesége, örömtelensége ... azt a kevés kulturális érdeklődést is kiöli belőlünk ... Ha pedig elveszítjük az értelmiségi önbecsülésünket, akkor a társadalomtól sem várhatjuk el, hogy felnézzen ránk”. Introvertált és érzékeny lévén még egyszer végigfut a szavakon, mielőtt rátelepedne a szomorúság. De hisz hányszor hallotta ezt másoktól, másképp fogalmazva: „Tudod, ő könyvtáros, vele soha semmi nem történik, szürke egér!”. Jobb esetben: „Ja, könyvtáros! Akkor ezt nem érheti, nem a földön jár!” De tovább olvassa a sorokat: „talán csak a tájékoztatók kivételek, őket elegendő stimulus éri az olvasókkal való napi interakció során”. Van kiút! Hisz tájékoztató könyvtáros vagyok! – gondolja magában, és egy kicsit megnyugszik.

Az anyagi elismerésről szóló részt átugorja ... Viszont lejjebb a sorok között Zámbo Jimmy nevét véli felfedezni! Már itt is? De elolvasva a mondatot megbizonyosodik arról (amit sejtett), hogy a társadalom azon kis csoportjához tartozó személy levelét olvassa, aki az állomány méltó gyarapítását nem a Z. J.-ről szóló legújabb könyv – csak most akciósan! – féláron való beszerzésében látja. „... nekem nem az a bajom, hogy a társadalom nem tisztel (ők hadd tiszteljék csak Zámbo Jimmyt és László atyát), hanem sokkal inkább az, ha a saját intézményünk nem becsül meg bennünket”. Megkönnyebbül, és egyetért azzal, hogy számára is saját intézményének megbecsülése (lenne) a fontos.

Jágerének a könyvtárosi munka ismeretlenségéről szóló passzusához Mándy következőket fűzi: „... ma még élhetünk a műemlékkönyvtárak idegenforgalmi varázsából, a Gutenberg-galaxis nimbuszából, az olvasó könyvszeretetéből, de ha látnák, milyen alacsony szinten használjuk az agyunkat a munkaszobákban (mondjuk a számítógép előtt ülve, és szinte gondolkodás nélkül átemelve a más könyvtárak webkatalógusaiban fellelt rekordokat), akkor még kevesebb okuk lenne a megbecsülésünkre.” Könyvtárosunk szomorúan olvassa tovább azt, hogy a modern menedzsment-módszereknek köszönhetően munkavégzésének szellemi tartalma Mándy szerint fokozatosan csökken, és a könyvtáros ideál az, aki nem beszél, nem gondolkodik, csak azt csinálja, amit mondanak neki. Most már komolyan elgondolkodik azon, hogy tényleg miért is választotta ezt a hivatást, és miért marad(hat) a pályán. Már úgy dönt, hogy befejezi az e-mail olvasását, mielőtt a szomorúság és a kétségbeesés végképp úrrá lesz rajta. mikor mintha sorstársa személyesen neki szóló üzenetét vélné felfedezni a sorok között: „A szaksajtót sem olvassuk. Hogy is olvashatnánk? Munkaidő alatt tilos, haza nem viheti” – főleg ha meg sincs, teszi hozzá magában kajánul elvigyorodva – „otthonra előfizetni meg nincs pénzünk.” Így jobb kedvvel szalad át az e-mail utolsó két bekezdésén, mivel mindjárt nyitnak. A követ-

kező gondolat marad meg benne: *A jól működő kapitalista vállalat az ideál, ahol nincs helye a műveltségnek, szolidaritásnak, értelmiségi magatartásnak.*

Úgy látja, a vitaindító e-mail minden pontjára reagált Mándy. A végén Jägernek utolsó hozzáfűzéséhez megjegyzi: *„A túl sikeres propaganda még árthat is a könyvtárosoknak azzal, hogy a könyvtári image javulása elfedheti a valóságban egyre rosszabbodó helyzetet”.* Az ajtó nyílik, egy csapat kisdíák érkezik.

Csak később jut ideje a másik e-mailt elolvasni. Éjjel írták. Mikor is van ideje az embernek? *Date: 4. Aug. 2001. From: Horváth S. D. "hsdhsi@ARRABONET.GYOR.HU" Katalist@listserv.iif.hu" Subject: RE: a könyvtárosok társadalmi helyzetéről. To: Mándy Gábor. Tehát Mándy Gábor e-mailjére reagál a levél írója – szögezi le magában, és nekikezd az olvasásnak. A levélíró az ügyvédek, orvosok elit tudatának okait elemzi. Végül a különböző szakmák közötti, az előzőekben felmerült ellentétet az „egyik sincs meg a másik nélkül” gondolattal próbálja feloldani. A társadalom megbecsülésével kapcsolatban megjegyzi: „Irrealitás azt hinni, hogy a társadalom szemlélete könnyen hajlítható.”* Vajon hogy ítélem meg én a többi szakmát? – gondolkodik el. Amúgy az ő gondolkodásában megvetette-e a lábát más szakmákkal szemben az imént említett „meghajlíthatatlannak” látszó szemléletmód? Erről az előítéletek jutnak eszébe. Hirtelen visszaemlékezik, amikor múltkor a pályaudvaron a vonatra várva egy fiatal lánnyal beszélgetett. Eladóként dolgozott egy szupermarketben. Mikor kiderült, hogy ő pedig könyvtáros, az orosz irodalomról kezdtek el beszélgetni, mert ez volt a lány kedvence. Tényleg nem gondolta volna, hogy egy eladólány ... Hirtelen lelkiismeret-furdalása támad, majd ezt ellensúlyozandó tovább olvas. *Mándy gondolatára, miszerint a saját intézménye sem igényli szellemi közreműködését, a következőket reagálja az e-mail szerzője: „a katalist eléggé nyilvános módja a főnökkel való levelezésnek, nem tudom, szerencsés-e...”* Talán ezzel van összefüggésben az ok, amiért ő maga sem ír...

Másnap ismét a könyvtárosok helyzetéről olvashat. Már megkérte a cikket, és a segítőkész kollégák meg is ígérték, hogy postán megküldik (kisváros lévén fax csak az önkormányzatban van, így hozzájutni körülményes, és úgymond magáncélra mégsem szeretné igénybe venni). De amíg nem érkezik meg, addig is lássuk a hozzászólást: *Date: 6. Aug. 2001. From: Pintér László "lapinter@WITCH.PMMF.HU" Katalist@listserv.iif.hu" Subject: RE: a könyvtárosok társadalmi helyzetéről. „Gondolom a nagy melegnek és a nyári szabadságoknak köszönhetően kicsi az érdeklődés a könyvtárosok társadalmi helyzetét vizsgáló vitában. Én sem írnék, ha...”* Hősünkben felmerül, hogy talán tegnapi gondolatai ellenére mégis írhatna pár sort a néhány nappal ezelőtti ügynökről eszébe jutott gondolatokról vagy a kifizetetlen telefonszámlájáról, de írhatna arról is, hogyan szereti a munkáját, és – megbecsülés hiánya ide vagy oda – ő igenis büszke magára, ha egy-egy olvasó speciális kérdésére kimerítően tud válaszolni. Vagy arról, hogy milyen jó érzés, amikor kisiskolások évről évre érdeklődőbben lépnek be a könyvtárba, és egyre szakszerűbben böngésznek a katalóguscédulák között. És úgy érzi, azért mégsem olyan szürke az ő munkája. Aztán úgy dönt, tovább olvassa az e-mailt, és pár mondat után rájön: érdemes is; mert *Pintér László egy közeljövőben megjelenő könyvet ajánl, mely a témával szoros összefüggésben van. A „Csorba Győző vallomásai és nyilatkozatai” munkací-*

*mű kötetből idéz. Két kérdést emel ki, melyekből világos, hogy 1977-ben is hasonló problémák foglalkoztatták a könyvtárost, mint ma. Csorba Győző szerint „a szakma megbecsülése és a könyvtárosok személyisége – elválaszthatatlan. Nem azt mondom, hogy az egyik vagy a másik teljes egészében meghatározó erejű volna, azt azonban állítom, hogy erősen hatnak egymásra.” Hősünknek tetszik ez az emberközeli szemléletmód. Valahogy megtalálta önmagát a válaszban, csak azt nem tudja, hogy saját személyisége mennyi értéket rejt, és ha tényleg rejt, akkor vajon milyen lehetőség van kibontakozására. Most is szembesül azzal, hogy önbizalmán volna mit javítani. Később még mindig Csorba szavai motoszkálnak a fejében. ... *hivatás ... morális erények ... könyvtárosi magatartás ... szolgálat ... áldozat ... hűség könyvtáros ...**

Hetedik nap. Újabb e-mail érkezik. Date: 7. Aug. 2001. From: Mikulás Gábor "mikulasg@MATAVNET.HU""Katalist@listserv.iif.hu" Subject: RE: a könyvtárosok társadalmi helyzetéről. „Kedves Mándy Gábor és Kollégák! Gábor hozzászólásának sok figyelemreméltó megjegyzése mellett egy ellenvéleményemet írom le.” Mikulás Gábor nem a modern menedzsment-módszert kárhozhatja általában a munkavégzés szellemi tartalmának csökkenése vizsgálatok, mint Mándy, hanem azokat, akik a módszert – szándékosan vagy tudatlanságból – feloldalasan alkalmazzák. Hősünk kétszer is elolvassa az e-mail következő bekezdését: „Mert igaz ugyan, hogy az Amerikai Felsőoktatási Könyvtárak Szövetsége felhívja pl. arra a figyelmet, hogy a könyvtárban a diplomások aránya ne haladja meg a 20%-ot – azaz betanított munkát ne diplomások végezzenek; máshogy fogalmazva: csökkentsük a munka szempontjából optimális, hatékony szintre a tudás arányát. De pl. azt is érdemes lenne meghallani, hogy a Lajtán túl a munkaidő 10–15%-át a munkaerő továbbképzésére irányozzák elő. Nem attól jó egy intézkedés, hogy menedzsment-módszerek nevezünk ilyen-olyan fejtagítókon, hanem hogy az mennyiben felel meg a szervezet hosszú és rövid távú céljainak.” „Menedzsmentmódszer” – ismételteti a szót magában, s bár sokszor hallotta már, mégis idegenül cseng a fülében. „Az, hogy a munkatársak mennyiben korlátoznak a szakmai levelezőlistákon (formálisan vagy informálisan), illetve hogy a rendszerváltás után több mint tíz évvel meglepően sokan vannak, akik csak félve mernek véleményt kifejteni, a felvilágosult abszolútizmus kategóriájába tartozik, s a XVIII. század végén volt divat.” Talán most teljességében megfogalmazódik benne, hogy miért is nem ír sem most, sem ezután a Katalistre, majd tovább olvas. Mikulás Gábor a Vándorgyűlésen tartandó előadására hívja fel a figyelmet – címe: Tanulás a szakkönyvtárban. Soha nem voltam vándorgyűlésen – gondolja magában. Tán két éve egy kollégánál elutazhatott. Biztos hasznos és érdekes lehet ...

A gondolatok csak úgy kavarnak a fejében. Kopogás hangja zökkenti vissza valóságba (a könyvtár még nincs nyitva). Egy férfi áll az ajtó előtt. A postás. Kinyitja az ajtót, és átveszi a részére érkezett küldeményt. Visszatérve még van ideje egy pillantást vetni a következő rövid e-mailre: „Elekes Irén augusztus elsején ezt írta: *Kozmáné Sike Emese* cikke engem is nagyon szíven ütött ... *Ami engem szíven ütött, az Gerő Gyula »kiáltása« a 3K legutóbbi (7.) számában. Üdvözlettel, Sándori Zsuzsanna*”.

Több hozzászólás szeptember 6-áig nem érkezett

Pegán Anita